

Top line report k analýze sociálních potřeb

Komunitní plánování v Bílině

Top line report k analýze sociálních potřeb
Komunitní plánování v Bílině

Vypracoval: Bc. Ladislav Toušek

Odborný garant: Mgr. Tomáš Hirt

CAAT - Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře
antropologie FF ZČU

Tylova 18

30125 Plzeň

Tel: 377 635 301

Email: info.caat@centrum.cz, <http://www.caat.zcu.cz>

Plzeň, 2007

Obsah

1. VÝCHODISKA.....	3
2. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ.....	4
2.1. OBECNĚ – SHRNUÍ.....	4
2.2. DĚTI, MLÁDEŽ A RODINA.....	5
2.3. DLOUHODOBĚ NEZAMĚSTNANÍ.....	8
2.4. SENIOŘI	12
2.5. SOCIÁLNĚ VYLOUČENÍ A OSOBY V KRIZI	15
2.6. ZÁVISLÍ	18
2.7. ZDRAVOTNĚ HANDICAPOVANÍ	20
3. METODIKA.....	23

1. Východiska

Na základě zakázky města Bíliny v rámci projektu Komunitní plánování byla Centrem pro aplikovanou antropologii a terénní výzkum při Katedře antropologie FF ZČU provedena prostřednictvím kvalitativní metodologie analýza sociálních potřeb občanů tohoto města. Analýza se v souladu s rozvržením pracovních skupin komunitního plánování orientovala na tyto cílové skupiny: (i) děti, mládež a rodina; (ii) dlouhodobě nezaměstnaní; (iii) senioři; (iv); sociálně vyloučení; (v) závislí; (vi) zdravotně handicapovaní.

Následující text shrnuje základní zjištění šetření.

Pro získání podrobnějších a ucelenějších informací je třeba čerpat ze zprávy *Analýza sociálních potřeb ve městě Bílina*, kde čtenář nalezne rozsáhlejší informace o výsledcích šetření, metodologii výzkumu a teoretických přístupech k analýze sociálních potřeb, dále z dokumentu *Vyhodnocení ankety pro veřejnost* a rovněž ze *Sociodemografické analýzy města Bíliny*.

2. Hlavní zjištění

2.1. Obecně – shrnutí

- ✓ Obecně jsou ve městě Bílina silné nedostatky v rozsahu poskytovaných sociálních služeb (např. s porovnáním s městem Duchcov). Nicméně většina ze sociálních potřeb, které je možné ze své podstaty využívat mimo místo bydliště, je dobře dostupná v okolních městech – Teplicích a Mostě.
- ✓ Dostatečně jsou v obecné rovině pokryty pouze služby určené seniorům, vyjma často zmiňované potřeby stravování pro tuto cílovou skupinu.
- ✓ Sociální potřeby zdravotně handicapovaných nejsou přímo v Bílině uspokojovány vůbec.
- ✓ Ve městě neexistují bezbariérové přístupy.
- ✓ Rozhodně nejzávažnějším sociálním problémem, se kterým se město potýká (a do budoucna bude nadále potýkat), je problematika sociálního vyloučení romské menšiny. Tato skutečnost vyplývá jednak ze samotné sociální situace většiny osob, kteří jsou za Romy označováni a jednak z respondenty explicitně artikulované animozity vůči této skupině bílinských obyvatel a jednak ze samotných názorů veřejnosti, které se projevily v anketě, jež byla v rámci analýzy sociálních potřeb provedena.
- ✓ Město se potýká s výskytem sociálně vyloučených lokalit.
- ✓ Ve městě je velký podíl osob užívajících návykové látky. Tato problematika je v současnosti řešena pouze terénní službou, která je zaměřena na redukci rizik spojených s užíváním těchto látek.
- ✓ Ve městě absentují veřejné prostory pro trávení volného času dětí (hřiště, pískoviště).

2.2. Děti, mládež a rodina

- ✓ S ohledem na široké uchopení této skupiny projektem komunitního plánování ve městě Bílině nelze tuto skupinu jednoznačně definovat pro účely analýzy potřeb. Z těchto důvodů byla při analýze pozornost primárně zaměřena na (i) skupiny osob, u nichž je vyšší pravděpodobnost potřeby sociálních služeb/péče – tj. nízkopříjmové rodiny, matky samoživitelky; a (ii) na poskytovatele, které je ovšem problematické označit přímo jako poskytovatele „sociálních služeb“ (školy, DDM atd.).
- ✓ Skupina nízkopříjmových rodin s dětmi v sociálně vyloučených lokalitách se potýká se zabezpečením elementárními sociálních potřeb – dostatečné hygieny, adekvátního bydlení s ohledem na počet osob v domácnosti atd.
- ✓ Obecně je ze strany rodin s dětmi problematická situace s bydlením. Nízkopříjmové rodiny nedosáhnou na získání bydlení u právnických osob z důvodů vysoké kauce (20 tis.) a město institutem adekvátního „sociálního“ bydlení nedisponuje (vyjma tzv. „azyláku“, kde jsou ovšem podmínky pro zdravou výchovu dětí a jejich adekvátní socializaci naprosto nevyhovující).

„Máme jednu místnost pro 5 lidí, společnou koupelnu a záchody, teplá voda teče jednou za čas. Ale aspoň máme kde složit hlavu...“

- ✓ Dle respondentů je na celém území města Bíliny nedostatek veřejných prostor, kde by mohly děti trávit volný čas – hřiště, parky. Některé z rodin za tímto účelem jezdí do okolních měst. Právě potřeba hřišť byla v této cílové skupině nejčastěji artikulovanou potřebou vůbec.

„Děti se můžou jít projít leda tak na Kyselku. Z dětského hřiště je Plus, z pískoviště květináče a ze školky na sídlišti fabrika na plastová okna.“

„S dětmi se můžete jít projít jen Kyselku, to je tak všechno.“

„...důchodci napsali petici proti hřišti, pískoviště zrušili, prolejšačky ořezali, klepadla, kam se věšely houpačky taky, ze školky je továrna... Starší lidi jsou tu spokojenější, mají dva kluby, jezdí na výlety... ale děti si nemůžou dát ani deku na trávu, protože jsou tam psí výkaly.“

„Děti si hrají na ulici. Všechny pískoviště nechalo město zavézt hlínou, hřiště zrušili, lavičky v parku odstranili.“

- ✓ Volnočasových aktivit v podobě zájmových kroužků a činností je dle respondentů (jak poskytovatelů, tak uživatelů) v Bílině nabízeno dostatek. Avšak někteří respondenti, i mimo cílovou skupinu „děti, mládež a rodina“, měli pocit, že nemají dostatek informací o nabídce těchto aktivit.
- ✓ Nicméně tyto zájmové aktivity (kroužky atd.) evidentně fungují na principu segregace Romů, kteří se jich neúčastní a pokud, tak v naprosté – vzhledem k zastoupení této menšiny ve věkové kohortě do 15 let – mizivém množství. Z výpovědi poskytovatelů je patrná snaha tento stav udržovat.

„Romské děti do pravidelné činnosti nechodí, jsou spontánní, nepracují pravidelně... I kdyby chodily, byl by to problém, rodiče by odhlašovali své děti. S rodinami na nějaké úrovni není problém. Chceme řád, jim to připadá svazující.“

- ✓ Děti ze sociálně vyloučených lokalit mají jedinou možnost trávení volného času v nízkoprahovém centru organizace ČvT. Avšak někteří z rodičů z lokality „Azylák“ své mladší děti do tohoto zařízení nepouštějí, neboť jim je zařízení příliš vzdálené a není dostupné veřejnou dopravou.

„Kdyby bylo nebylo NC-čka, neměly by děti kam chodit. Moje děti ale do NC-čka nepouštím, je to daleko a bojím se o ně. Takže si musí hrát tady, v té špíně...“

„Moje starší děti chodí do NC-čka, ale menším tam nepustím je to daleko a nebezpečné.“

- ✓ Obdobný problém respondenti spatřují ve vzdálenosti, kterou děti z lokality „Azylák“ musí urazit do školy, neboť dopravní obslužnost lokality autobusem byla zrušena z důvodů nevhodné chování některých dětí.
- ✓ Respondenti, (i ti z jiných cílových skupin) vyjadřovali nespokojenost nad absencí lékařské pohotovosti, která je obzvláště u rodin s dětmi, které nemají auto, tíživá.

- ✓ V poslední době přibývá občanů Bíliny, kteří vyhledávají sociální služby v azylovém domě v Oseku. Jedná se o matky, které jsou týrané či bezpřístřeší. Avšak město žádným způsobem se zařízením nespolupracuje.
- ✓ Oddělení OSPODU bylo ze strany ostatních poskytovatelů sociálních služeb silně kritizováno za neplnění svých povinností v oblasti ochrany dětí a za špatnou spolupráci s ostatními poskytovateli.

„Máme problém se spoluprací s orgány bílinské samosprávy. Z jejich strany není žádná. Hlavně s OPSODem. Máma bere drogy, kojí a OSPOD to vůbec neřeší... Dostanou hlášku na tyrané dítě.. a jim je to jedno.“

„Jestli máme nějaký problém, tak s OSPODem,. Je to prý v důsledku zákonů. Ale s mosteckým a teplickým OSPODem je spolupráce v pořádku. Měla by tam být větší flexibilita, terénní práce a víc pracovníků.“

- ✓ Nicméně kritika může být způsobena nedostatečnou personální kapacitou vzhledem k rozsahu agendy a jejímu nárůstu, který meziročně dosáhl téměř 100%. V porovnání s ostatními městy je počet „klientů“ OSPODU abnormálně vysoký. Počet spisových složek na jednoho pracovníka je až trojnásobně vyšší, než by měl být.
- ✓ Někteří respondenti by uvítali prodloužení otevírací doby místní školky - především kvůli otevření možnosti nastoupit do zaměstnání.
- ✓ V poslední době se zvyšuje míra imigrace rodin, u nichž je zvýšená potřeba sociálních služeb. Kapacitu některých poskytovatelů je třeba proto neustále zvyšovat.

2.3. Dlouhodobě nezaměstnaní

- ✓ K 31.12.2006 bylo míra nezaměstnanosti 15,72%. Stejně jako v ostatních částech ČR má sestupnou tendenci. Pozitivním faktem je, že zatímco v roce 2005 připadalo na jedno volné pracovní místo 137 uchazečů, v roce 2006 to bylo „jen“ 27,4. (Další informace statistického charakteru viz *Sociodemografická analýza*).
- ✓ Skupina dlouhodobě nezaměstnaných byla vymezena jako skupina osob, kteří jsou déle než jeden rok nezaměstnaní. Tato skupina se kryje se skupinou „sociálně vyloučení“, neboť nezaměstnanost je jedním ze základních (ale nikoli nezbytných) definičních znaků sociálního vyloučení. Nehledě na to, že nezaměstnanost je komplexním jevem, který neznamena pouze to, že „člověk nemá práci“.
- ✓ V Bílině, resp. v regionu je velmi rozvinutá sféra šedé ekonomiky, resp. práce na černo.

„Rok jsem v práci pracoval na černo. Potom se uvolnilo jedno místo a zaměstnali mě legálně.“

„Sehnat práci na černo problém není. Alespoň pro chlapy.“

- ✓ Sociální vyloučení, resp. nezaměstnanost se týká z velké části Romů a nejvyšší míru vykazuje v sociálně vyloučených lokalitách.
- ✓ Bílina má jeden z největších podílů uchazečů o zaměstnání se základním vzděláním.
- ✓ Nezaměstnanost lidí ohrožených sociálním vyloučením je způsobena i jejich zadlužením.

„Já sám jsem brzda, moje dluhy jsou brzda, až je splatím, bude to snad lepší.“

- ✓ Rekvalifikace respondentům, kteří ji absolvovali, k získání zaměstnání nepomohla. Nicméně s nabídkou rekvalifikace se setkalo jen málo z respondentů, třebaže by jí – podle jejich slov – uvítali.

„Udělal jsem si rekvalifikaci na ještěrku, jeřáb, papíry na autogen... Moc mi to ale nepomohlo, protože zaměstnavatel chce většinou dva roky praxi.“

„O rekvalifikaci jsem si sám požádal. Soused ji má a dostal práci ve sklárnách. Zatím se nevyjádřili jestli mě do ní zařadí.“

„Rekvalifikaci bych brala. Jakoukoli. Myslím, že takových lidí je víc.“

- ✓ Respondenti, jejichž fyziognomie odpovídala lidové představě romství, často zmiňovali možnost diskriminace při získávání zaměstnání.

„Někdy se ke mně chovají normálně, ale často se stává, že když někam přijdu, tak vrátný zavolá na personální a někdo přijde a rovnou mi dá akorát razítko a řekne, že jsem měl přijít dřív.“

„Většinou ani neproběhne pohovor, rovnou na vrátnici mi řeknou, že práci nemají.“

„Chci věřit tomu, že to místo opravdu volné není, a nebo že na tu práci nejsem dost kvalifikovaný, nechci si připustit, že je to jinak. Protože kdybych tomu věřit přestal, můžu to všechno vzdát.“

- ✓ Diskriminace není otázkou pouze „ethnicity“, ale i věku.

„Propustili mě, když se snižovali stavy. Je mi něco přes padesát, když jim to řeknu, odpoví, že žádné volné místo nemají.“

„Diskriminaci pociťuji v tom, že mě považují za neperspektivní a starou.“

„Celý život jsem pracoval, o práci jsem přišel před rokem. Nikdo mě teď nezaměstná. Nejenom že jsem Cigán, ale ještě k tomu jsem starý Cigán.“

- ✓ Prostorové vyloučení zvyšuje pravděpodobnost nezaměstnanosti z důvodů stigmatizace spojené s adresou bydliště.

„Azylák, to je vizitka! Kdo je z azyláku, ten nedostane práci na smlouvu. Každý si řekne, že když je ten člověk z azyláku, tak to bude lempl. Když se odtud odstěhuje, má větší šanci.“

- ✓ Spolupráci s úřadem práce respondenti označovali jako dobrou, ačkoli jim dle nich nabízejí málo práce či kontakty, na které když se obrátí, nejsou již aktuální. Avšak ojediněle se objevily i stížnosti.

„Jejich pomoc při hledání práce spočívá v tom, že mě, která jsem skoro slepá, dají šanon s nabídkami, abych si sama něco našla.“

- ✓ Většina respondentů žádné sociální služby nevyužívala, vyjma pracovního poradenství a terénní sociální práce ČvT. Ti, kteří nevyužívali ani těchto služeb, si nedovedli představit, jaké služby by mohli využívat, resp. co by konkrétně (v reálných mezích) mohlo jejich situaci zlepšit. Se službami poskytované ČvT byli respondenti spokojeni.
- ✓ Více než polovina dlouhodobě nezaměstnaných respondentů aktivně zaměstnání sháněli a vyjadřovali přání pracovat. Avšak tato skutečnost může být způsobena typem výběru dotazovaného souboru. Dotazování zaměstnavatelé se myslí opak.

„Kdyby lidi dělat chtěli, tak práce tu je. Něco jiného je plat. Pokud dostávají něco z úřadu práce a sociálky a tady jim můžeme nabídnout 8-9 tisíc hrubého, pak je otázka, jestli je pro ně lepší se někde poflakovat, a nebo vstávat v pět hodin ráno.“

- ✓ Některá tvrzení dotazovaných uživatelů a poskytovatelů dané cílové skupiny, si výrazně protirečí. Zatímco např. jeden z místních velkých zaměstnavatelů tvrdil, že mají stále volná pracovní místa i pro lidi se základním vzděláním, respondenti vypovídali opačně.
- ✓ Odmítnutí pracovních nabídek a určitá pasivita byla zaznamenána u těch respondentů, jejichž kvalifikace (střední odborné vzdělání) by jim teoreticky měla umožnit zaměstnání sehnat.

„Většinou práci odmítну sám, protože nabízejí špatné podmínky. Plat 8000 korun je málo, to nejde.“

„Nabídli mi nějaká místa, ale ty byly příliš daleko od Bíliny. Taky mi nabídli místo uklízečky, ale to dělat nechci.“

- ✓ Dle respondentů z řad zaměstnavatelů chybí větší spolupráce jednotlivých regionálních zaměstnavatelů a úřadů (úřad práce, obecní úřady) tak, aby se

dala naplánovat spolupráce do blízké budoucnosti (např. vytvořením rekvalifikačních kurzů) a nikoli jen reagovat na konkrétní situaci.

„Ačkoli od nás úřad práce dostává dlouhodobé výhledy, tak ta spolupráce není taková, aby z toho vzešel nějaký kvalitní výsledek.“

- ✓ Respondenti rovněž zmiňovali problematickou obslužnost hromadnou dopravou některých obcí a měst v okolí Teplic či Mostu, kde existují potencionální pracovní příležitosti.
- ✓ Některým respondentům komplikovalo obstarání práce jejich zhoršený zdravotní stav – astma, zrakové potíže, atd.

„Za tři měsíce jsem absolvovala 60 pohovorů. Mám to komplikované, mám zdravotní potíže s očima a taky se sama starám o dítě.“

„Mám astma, takže nemůžu pracovat v každém prostředí.“

- ✓ V domácnosti respondentů byla často zaznamenána kumulovaná nezaměstnanost či kombinace nezaměstnanosti s jiným sociálním handicapem – zdravotní stav, invalidita rodičů či partnera, atp.
- ✓ Technické služby by uvítaly, kdyby si mohli pracovníky vybírat sami a ne je dostávat „přidělené“ z úřadu práce.

„My už víme, kdo chce pracovat a kdo ne. Takhle nám to akorát komplikuje život. Pošlou k nám někoho, se kterým máme zkušenost, že po týdnu jde na nemocenskou a nic neodpracuje. Bylo by lepší, kdybychom si mohli vybírat ty, které máme vytipované a víme, že pracovat chtějí...“

- ✓ Většina respondentů by při shánění zaměstnání preferovala osobní návštěvy.
- ✓ Převážná část respondentů vidí vlastní budoucnost s uplatněním na trhu práce pesimisticky.
- ✓ Dlouhodobě nezaměstnaní obecně nedokáží artikulovat konkrétní potřeby, které by jim mohli pomoci.

2.4. Senioři

- ✓ Cílová skupina „senioři“ byla rozdělena do následujících kategorií: (i) senioři bydlící v domě s pečovatelskou službou; (ii) senioři bydlící v domově důchodců; (iii) senioři bydlící ve vlastní domácnosti a využívající sociální služby; (iv) senioři bydlící ve vlastní domácnosti a nevyužívající sociální služby.
- ✓ V současnosti se lidé ve věku 65 let a více podílejí 10,6% na celkovém počtu obyvatel Bíliny. V následujících 15 letech tento podíl dle demografických prognóz stoupne o více než polovinu. Celková prognóza pro ČR pak hovoří o tom, že podíl nejstarší ekonomické skupiny (60+) se až zdvojnásobí. Tento pravděpodobný vývoj bude mít vliv na potřebu zvýšení kapacit sociálních služeb.
- ✓ Respondenti z cílové skupiny seniorů byli jediní, kteří si obecně pochvalovali život v Bílině.

„Město se o seniory stará o hodně lépe než v jiných městech.“

„Starají se o nás dobře. Starosta mezi nás chodí, vychází vstříc a snaží se problémy řešit.“

„Důchodcům v penzi se žije v Bílině dobře. Oproti jiným městům je na tom Bílina o hodně lépe.“

- ✓ Avšak spokojenost vyjadřovali především ti senioři, kteří jsou členy klubu(ů) důchodců, který funguje svým způsobem jako lobistická organizace, která dokáže artikulovat a vyřizovat potřeby svých členů.
- ✓ Naopak někteří respondenti z Domu se soustředěnou pečovatelskou službou (dále jen DPS) měli pocit, že se o ně vedení města nezajímá a nemají dostatek volnočasových aktivit.

„Město by se o seniory mělo více zajímat, posílat blahopřání k jubileu atd. Starost by měl někdy za námi přijít.“

„V jiném městě se o seniory starají lépe. Pořádají besídky, přednášky, besedy.“

- ✓ Vůbec nejčastěji zmiňovanou potřebou bylo zajištění stravování pro seniory, které je v současnosti dostupné pouze pro obyvatele DPS, pacienty polikliniky a ty, které mají doporučení od lékaře na dietní stravování (cca. 10 seniorů).

„Chybí zde levné stravování pro důchodce. V DPS ho mají, ale my ne.“

- ✓ Mezi další často zmiňované potřeby patřilo veřejné WC, především u supermarketů.

„Veřejné WC tu je, ale je zavřený a nikde jinde není. Prý by to lidé zdevastovali, kdyby tam nebyla služba. A na tu nejsou zase peníze.“

- ✓ Respondenti, kteří nebyli členy klubu(ů) důchodců pociťovali nedostatečný přístup k informacím.

- ✓ Někteří z respondentů neměli informace o možnosti využití pečovatelské služby. Ti, kteří tuto službu využívali, s ní byli spokojeni, a to i s cenou za jednotlivé úkony, třebaže ji označovali jako „vyšší“.

„Pečovatelskou službu mi doporučila paní doktorka. Jednou za týden mi chodí uklízet. Využívám jí asi jeden rok a jsem s ní spokojený. I když teď zdražili, tak to pořád jde.“

- ✓ Na druhou stranu některé služby pro seniory nejsou dostatečně využívány (např. plavání, slevy na kulturní akce atd.).

- ✓ Respondenti z DPS byli s nabízenými službami obecně spokojeni, především s přístupem personálu, který hodnotili v superlativech. Nedostatky vnímali hlavně ve stavu budovy a stále nedořešené rekonstrukce objektu. A dále v absenci stále pečovatelské služby (tj. v noci, o víkendu). Z jejich výpovědí byl též patrný jistý pocit izolace od dění ve městě.

- ✓ Poskytovatelé upozorňovali na problematický status „DPS“, který oficiálně status domu s pečovatelskou službou nemá.

- ✓ Třebaže někteří z respondentů vyjadřovali nutnost zřízení domova důchodů v Bílině, tak dle informací některých poskytovatelů tento požadavek není aktuální, neb současná kapacita domovů důchodců (dále jen DD) v okolí je dostačující. Čekací doba na umístění do DD je zde oproti jiným městům v ČR velmi krátká (vyjma DD v Teplicích), resp. žádná. Převis poptávky nad

nabídkou je jen v případě žádosti o umístění do DPS, kde evidují celkem čtyři čekatele. Nicméně dle vyjádření poskytovatele je i tato kapacita v současné době dostatečná. Avšak do budoucna, s ohledem na prognózy demografického vývoje, bude nutné kapacity navyšovat.

- ✓ Velmi negativně byl hodnocen DD v Dubí, a to především cena za ubytování a další služby. Negativně bylo vnímáno i vedení DD, které dle vyjádření respondentů nejeví o potřeby seniorů zájem. Kladně byl naopak hodnocen přístup tamních sester.
- ✓ Naopak velmi pozitivně byl hodnocen DD v Bystřanech, kde nebyly vyřčeny žádné nedostatky.
- ✓ Mezi další zmiňované problémy patřila především: vysoká kriminalita a strach o vlastní bezpečnost, absence laviček, chybějící možnost rehabilitace, špatná veřejná doprava, špatná dopravní obslužnost Duchcova, nedostatek lékařů specialistů na poliklinice.
- ✓ Nejvíce respondentů by si přálo strávit stáří ve vlastní domácnosti či v DPS. Ti, kteří jsou v DD litují především toho, že museli opustit Bílinu.

2.5. Sociálně vyloučení a osoby v krizi

- ✓ Třebaže se jedná o samostatnou cílovou skupinu, *ex definitione* prochází napříč i ostatními cílovými skupinami (převážně skupinou „nezaměstnaní“ a „mládež, děti a rodina“). Z těchto důvodů zde nebudeme uvádět všechna zjištění, kterých jsme se u respondentů této cílové skupiny dobrali a odkazujeme na příslušné oddíly. Rovněž, s ohledem na komplexnost problematiky sociálních vyloučení, odkazujeme čtenáře na zprávu *Analýza sociálních potřeb*.
- ✓ Do cílové skupiny „sociálně vyloučení a osoby v krizi“ byli zahrnuti dlouhodobě nezaměstnaní jednotlivci, resp. rodiny s nízkou úrovní dosaženého vzdělání, nízkým socio-ekonomickým statusem a specifickou residenční situací. Sociálně vyloučená skupina bílinských obyvatel je tvořena převážně – nikolivěk výlučně – Romy.
- ✓ Sociálně vyloučení občané obývají převážně lokality Teplické předměstí, U Nového nádraží (SUNN), U Chlumu, Důlní, Azylový dům (tzv. Papírák) a Buňkoviště.
- ✓ Ačkoli první tři jmenované lokality taktéž oplývají přívlastkem *romské*, podíl Romů a Neromů zde – díky výrazné fluktuaci osob – kolísá na hranici 50%, zatímco v lokalitách Důlní, Azylový dům a Buňkoviště je procentuální zastoupení Romů mnohem vyšší.
- ✓ Tyto adresy mají na své rezidenty výrazně stigmatizační a příznakový dopad (např. při shánění zaměstnání).

„Nevím, který blbec vymyslel název Azylák. Copak já jsem nějaký utečenec? Taky říkají, že je to místo pro neplatiče. Já, když jsem tam přišel, nedlužil jsem nikomu ani korunu. Osobně to chápu jako urážku.“
- ✓ Zároveň to jsou lokality, které jsou svým charakterem cílové a nikoli tranzitní. Jinými slovy, osoby které se sem přistěhují mají jen malé šance odstěhovat se odtud pryč.

- ✓ Sociální služby, této skupině poskytované pracovníky společnosti Člověk v tísni, o.p.s., se jeví být dostačující, vyjma personálního zabezpečení, které by v některých případech (práce se dětmi) mělo být vyšší.
- ✓ Nicméně úspěšnost těchto služeb je omezena objektivními a strukturálními faktory (absence sociálního bydlení, trh práce atp.).
- ✓ Služby nabízené panem Štefanem Tomášem, romským poradcem a terénním sociálním pracovníkem MÚ Bílina, byly hodnoceny ze strany cílové skupiny rozporuplně.
- ✓ Vzhledem k cyklenému charakteru problémů týkajících se nezaměstnanosti, zadluženosti, ztráty důstojného bydlení a následné maladaptace – např. formou orientace na tzv. sféru šedé ekonomiky – na nový životní kontext, vyvstává potřeba zavedení dluhového poradenství a vytvoření koncepce sociálního bydlení.
- ✓ Výrazný problém daných lokalit představuje zvýšený výskyt patologických jevů, zejména krádeží, drogového abúzu, prostituce, gamblerství a lichvy (hospoda „U Demetera“).
- ✓ Nedostačujícím se nadále ukázalo být dopravní spojení mezi lokalitou Papírák a městem, řešitelné zřízením kyvadlové autobusové dopravy a technické zázemí „azylového domu“ (sociální zařízení je pro všech 21 obytných místností společné, k ohřevu vody jsou k dispozici 2 bojler, z nichž jeden je momentálně nefunkční; v prvním patře se nájemníci potýkají s průsakem dešťové vody; funkce domovního portýra zůstala i pro výzkumníky záhadou...).
- ✓ Velmi problematickým jevem se ukázala být migrace sociálně vyloučených osob z ostatních míst z ČR do Bíliny.

„Na Teplickým předměstí odkoupila ty byty firma Regens a stěhuje do nich Romy ze Slovenska, Chánova a neplatiče...“

„Já tady bydlím patnáct let. Dřív jsem tady byl docela spokojený. Pak sem nastěhovali lidi, kteří dělají akorát bordel.“

- ✓ Relativně často byl respondenty, které lze dle fyziognomických rysů připisovaným Romům označit za příslušníky této skupiny, zmiňován problém

diskriminace, resp. implicitního rasismu, se kterým se setkávají především na úřadech a při žádostech o zaměstnání.

„Všude je samý rasismus, např. na sociálce určují, kdo půjde přednostně dovnitř. Když moje kamarádka, která je Romka, přijde ve dvě a já ve čtyři, stejně přijdu na řadu dřív.“

- ✓ V poslední době přibývá osob, které se obracejí na azylový dům v Duchově. Jedná se o matky s dětmi, které jsou bez přístřeší či týrané.
- ✓ Problematiku řešení sociálních potřeb této skupiny značně komplikuje fakt, že je vůči nim ze strany veřejnosti pociťována silná animozita, která zabraňuje jejich integraci.
- ✓ Obecně platí, že sociálně vyloučení mají problémy artikulovat subjektivní sociální potřeby. Tyto jsou jim tudíž do jisté míry připisovány zvnějšku.

2.6. Závislí

- ✓ Do cílové skupiny závislí spadají uživatelé tzv. tvrdých drog, tzn. uživatelé látek, jejichž abúzus ve svých důsledcích vede ke vzniku závislosti a tělesnému a duševnímu poškození zdravotního stavu jedince. Užívání konopí nebo extáze tudíž není z definice problémovým užíváním a jako takové se nacházelo mimo náš zájem. Obdobně jsme se nevěnovali např. závislosti na alkoholu, jelikož je tento fenomén kvalitativně i kvantitativně těžko uchopitelný s ohledem na toleranci společnosti vůči požívání alkoholických nápojů a neexistence konceptuálně uchopitelné definice alkoholismu.
- ✓ Osoby z řad uživatelů, kteří byli kontaktováni, odmítli žádost o poskytnutí rozhovoru. Šetření z tohoto důvodu probíhalo pouze prostřednictvím klíčových informátorů z řad poskytovatelů, kteří mají zkušenost z terénem v Bílině a analýzou sekundárních dat.
- ✓ V Bílině žije odhadem 100 – 150 osob závislých na tvrdých drogách.
- ✓ Věkový rozptyl uživatelů kolísá mezi 15 až 35 lety.
- ✓ Nejsilnější skupinu uživatelů představují muži mezi 25 až 28 lety, které lze na základě lidového modelu označit za „Romy“.
- ✓ Skladbu zneužívaných drog ovlivnila desintegrace mostecké drogové scény a potřebná kontaktáž nových dealerů z nedalekých Teplic. Mezi jimi distribuovanými drogami totiž dominuje heroin, zatímco v Mostě převažoval trh s lacinějším pervitinem. Ačkoli tak v Bílině stále „vítězí“ injekční aplikace pervitinu, počet intravenózních uživatelů heroínu pozvolna stoupá.
- ✓ Intoxikace pervitinem zásadně ovlivňuje charakter terénní sociální práce v lokalitě. Při častém a destrukčním zneužívání této skupiny drog totiž dochází u každého konzumenta zákonitě k zásadním proměnám psychiky, která vede ke stavu tzv. „stíhy“. Důsledkem je vytvoření streetworkerům obtížně dostupných bytových komunit, do nichž se nedůvěřiví uživatelé pervitinu stahují.
- ✓ Sociálně-zdravotní služby poskytuje přímo v lokalitě Bílina mostecké občanského sdružení Most k naději, a to formou terénní sociální práce zajišťované stabilní dvojicí pracovníků.

- ✓ Tito poskytují standardní komponenty programu *srteetwork*, tj. služby *harm reduction*, zahrnující výměnu injekčního materiálu společně s materiálem doprovodným, minimální zdravotní ošetření, individuální i skupinové poradenství, informace, odkazy, asistenční službu a zprostředkování návazné péče.
- ✓ Výrazný pokles zájmu o službu ze strany jejích bílinských uživatelů způsobilo odnětí certifikace screeningových kapilárních testů na přítomnost hepatitid B, C a viru HIV, v jehož důsledku nemohly být tyto klientům dále nabízeny, ačkoli představovaly veliké „lákadlo“ služby.
- ✓ Poskytované služby nejsou paušální – absence kamenného zařízení v lokalitě značně limituje rozsah poskytovaných služeb. Uživatelé tak musejí – jsou-li motivováni – za vybranými službami (kontaktní místnost, základní potravinový servis, hygienický servis, motivační trénink, močové testy na přítomnost drog v těle, těhotenské testy z moči, atd.) dojíždět do kontaktních center v Mostu či Teplicích. Obvykle se jedná o doprovodnou zastávku na cestě za osobním drogovým dealerem. Pravidelné navštěvování kontaktního centra přitom vytváří pevný základ pro motivační práci s klientem a obzvláště v případě pervitinového abúzu značně usnadňuje kontaktáž nových klientů.
- ✓ Nejvýznamnějším problémem se ukázalo být nevyhovující zázemí terénních pracovníků, jímž byla dána k dispozici část prostorného nevyužívaného sklepa na Teplickém předměstí. Sklep je v mnoha směrech nevyhovující – absentuje v něm sociální zařízení, topení, místnost pro skladování infekčního materiálu, atd.
- ✓ Na úrovni školství chybí prevence v této problematice, která by byla realizována ve spolupráci s organizacemi, které se tou problematikou zabývají (např. formou besed, seminářů atd.)

2.7. Zdravotně handicapovaní

- ✓ Cílová skupina „zdravotně handicapovaní“ byla v rámci analýzy rozdělena na následující subkategorie: (i) osoby s duševním handicapem; (ii) osoby s mentálním handicapem; (iii) osoby se smyslovým handicapem; (iv) osoby s tělesným handicapem; (v) osoby s vnitřním handicapem.
- ✓ O velikosti a složení cílové skupiny, resp. jednotlivých kategorií neexistují žádné spolehlivé statistické údaje (viz kvalifikovaný odhad v *Sociodemografické analýze*, která je součástí analytických výstupů).
- ✓ Potřeby skupiny zdravotně handicapovaných jsou velmi ostře diferenciované a individuální.
- ✓ Pokrytí sociálních potřeb této cílové skupiny v Bílině je prakticky nulové. Zdravotně handicapovaní žádné přímé sociální služby ve městě nevyužívají. To je do značné míry způsobeno specifickými potřebami jednotlivých skupin a jejich velikostí, resp. podílem na celkové populaci v Bílině.
- ✓ Nicméně se dá předpokládat, že po některých typech služeb by byla v Bílině dostatečná poptávka. Konkrétně se jedná o denní stacionář pro lidi ze ZP, rehabilitační centrum (artikulovaná potřeba i v případě seniorů) a psychologické poradenství (obecně platí pro všechny cílové skupiny).
- ✓ Možnosti uspokojení sociálních, resp. zdravotních potřeb ZP se výrazně zhoršily po uzavření místních lázní Kyselka.
- ✓ Silně pocíťovanou potřebou bylo zřízení denního stacionáře pro lidi se ZP.
„Denní stacionář zde chybí, to je jasný. Měl by se určitě zřídit a nabídnout i spádovým obcím.“
- ✓ Nejčastěji zmiňovaným problémem byly bariéry pro tělesně postižené a stav chodníků, který komplikuje pohyb jak tělesně, tak i zrakově postiženým lidem. Bezbariérové, resp. přístupné, jsou v současné době jen některé supermarkety (Lidl, Plus), jedna restaurace, pekárna a trafika.

„Když chci něco na obecním úřadě, musím tam zavolat, ať za mnou přijdou ven...“

„Jako vozíčkář v Bílině si nevyberu ani peníze z bankomatu, natož abych si došel na úřad pro občanku.“

- ✓ Bydlení pro ZP v tzv. Zeleném domě je sice koncipované jako bezbariérové, ale vyznačuje se některými nedostatky (např. z vozíku nelze otevřít okno v kuchyni atd.).
- ✓ Mezi další často zmiňované problémy patřila lepší zaměstnanost, resp. zaměstnatelnost skupiny. Většina respondentů se vyjadřovala v tom smyslu, že úřady v tomto ohledu nepomáhají dostatečně, resp. nabízejí jen podřadné práce. Většina respondentů se v tomto ohledu spoléhala na neziskové organizace (chráněné dílny) či si po dlouhé době sehnali práci sami.

„Byl jsem asi půl roku hlášený na pracovním úřadě, za tu dobu mi nabídli leda tak očišťovače brambor. Práci jsem si sehnal sám.“

- ✓ V této souvislosti byla kritizována chráněná dílna v Mostě, kde vedoucí vyžadují plnění přísných norem, což je v rozporu s principem těchto zařízení. Tato záležitost se údajně již řeší s vedením dílny.
- ✓ Další potřeba, která byla zmiňována, bylo zřízení možnosti rehabilitace, resp. prostor, kde by si mohli ZP pod dohledem zacvičit.
- ✓ Plavecká hala není dostupná pro lidi se ZP. Jednak není bezbariérová a jednak je zde příliš studená voda.

„Tam se zabije i zdravý člověk. Tu halu budou snad rekonstruovat, tak doufám, že počítají i s lidmi se ZP... Ale je problém, že je tam pro některé postižené lidi voda příliš studená...“

- ✓ Velkou část sociálních služeb pro lidi se ZP poskytuje teplická Arkádie, a to dokonce i těm, kteří přímo nespádají do její cílové skupiny. Tito totiž nemají žádnou alternativní možnost, kam by se mohli obrátit. Kapacita Arkádie je tudíž velmi vytížená (např. počet míst v chráněné dílně).
- ✓ Ve městě chybí asistenční služba pro lidi se ZP.
- ✓ Nejbližší knihovna pro zrakově postižené je v Ústí na Labem.
- ✓ Městská hromadná doprava není uzpůsobená pro lidi se ZP – nízkopodlažní autobusy, zvuková signalizace spoje, atd. chybí.

- ✓ Obdobná situace je s přechody pro chodce, které nejsou vybavené zvukovou signalizací a dle vyjádření respondentů jsou intervaly pro přechod příliš krátké.
- ✓ Žádosti o služby, které ZP náležejí byly často označovány jako zdlouhavé, příliš byrokratické a ponižující. Samostatnou kapitolu pak tvořili posudkoví, resp. revizní lékaři.

„Vyřízení žádosti o příspěvek na automobil mi trvalo tři čtvrtě roku.“

„Na všechno mají tabulku, jak se do ní nevejdete, máte smůlu. Jenže postižení každého člověka je jiné.“

- ✓ Jen málo respondentů ví o existenci a činnosti Svazu tělesně postižených v Bílině.
- ✓ Většina respondentů kritizovala kvalitu a rozsah lékařské péče v Bílině. Pro lidi se ZP je rovněž problematické, že se většinou nelze u lékaře předem objednat.

„V Bílině na polikliniku nechodím, to si raději zajedu do Duchcova nebo do Teplic.“

„V Duchově, na rozdíl od Bíliny, jsou schopní zajistit kvalitní péči a pohotovost“.

„V Duchově mají kvalitní lékaře, kteří tam jezdí z Teplic. Co si mám myslet o tom, když přijdu v Bílině k doktorovi a ten se mě pokaždé zeptá, co mám za diagnózu. To by snad proboha měl vědět on, ne?“

- ✓ V závažné situaci jsou především ti ZP, kteří trpí kumulací sociálních (nízkopříjmové skupiny, lidé s omezenou funkční gramotností, osamocené matky, etnicky stigmatizovaní občané,) a zdravotních handicapů. Tyto osoby nejsou informovaní ze strany úřadů o svých právech a nenárokují je (pomůcky, příspěvky).

„Žádné speciální pomůcky nevyužívám. Ani nevím, jestli můžu.“

3. Metodika

Studie byla provedena formou kvalitativních individuálních rozhovorů semistrukturovaného charakteru s uživateli či potenciaálními uživateli sociálních služeb z jednotlivých cílových skupin a s klíčovými informátory z řad poskytovatelů sociálních služeb ve městě Bílina či jejím okolí. Celkem bylo provedeno 74 rozhovorů, každý v rozsahu 1 – 2 hodin, dle předem připraveného scénáře.

Dále byly poznatky získány prostřednictvím zaměřovaných skupinových diskusí s cílovými skupinami: handicapovaní, nezaměstnaní, sociálně vyloučení a senioři. Skupinových diskusí se zúčastnilo celkem 26 respondentů. S cílovou skupinou děti, mládež a rodina byla z metodologických důvodů provedena nestrukturovaná diskuse za účasti členů pracovní skupiny.

V pilotní a interpretační fázi výzkumu bylo použito analýzy sekundárních dat.

Výzkumné šetření vycházelo z konceptuálních pozic aplikované antropologie a přístupu označovaném jako „needs assessment“.

Podrobněji k metodologii a teoretickým východiskům viz. *Analýza sociálních potřeb ve městě Bílina*, která je součástí analytických výstupů k projektu Komunitní plánování ve městě Bílina.

Pozn.: Uvedené citace v textu jsou upravené a z důvodu ochrany informátorů zcela anonymizované.